

Zato smo prepričani, da bomo ob zaključku projekta, ki po predvidenem časovnem načrtu pade že v novo tisočletje, ob ocenjevanju rezultatov podprojekta lahko ugotovili, da geoinformacijska podpora upravljanju z nepremičninami:

- omogoča državi in lokalnim skupnostim zagotavljanje ekonomske, socialne in ekološke funkcije lastnine
- omogoča državi in lokalnim skupnostim pravično pobiranje davkov na nepremičnine.

Literatura:

MOP – Geoinformacijski center RS, Projekt ONIX-WB, brošura, Ljubljana, 1996

OZN – Evropska komisija za Evropo, Smernice za upravljanje z nepremičninami (s posebnim poudarkom na državah v prehodnem obdobju), New York in Ženeva 1996

Stanonik, B., ONIX Projekt. Zbornik referatov konference, Bled, 1997, str. 46

Franc Ravnihar

Območna geodetska uprava Kranj, Kranj

Prispelo za objavo: 1997-10-08

Kartografski modeli Istre do prvih sistematičnih izmer v 18. stoletju – prve kartografske evidence nepremičnin v Istri

1 UVOD

Sredi 15. stoletja so se pojavili prvi kartografski prikazi manjših in večjih predelov Istre z značilnostmi in v merilih topografskih kart in katastrskih načrtov, ki predstavljajo prve kartografske evidence o nepremičninah v Istri. Najstarejši primerek tovrstne kartografije je zemljevid meniha fra Maura „Tabulam hanc topografica(am) comitatus Divi Michaelis Lemmi..” in prikaz dela Istre na stoletje mlajši karti Puljščine (širšega območja Pulja) ter katastrski načrt razdelitve zemljišč severno od Limskega kanala iz konca 16. stoletja. Leto 1744 predstavlja prelomnico v kartografskem poznavanju in prikazovanju večjega dela istrskega polotoka. Tega leta je slovenski astronom in kartograf Janez Dizma Florjančič v Ljubljani izdal veliki zemljevid Kranjske, Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica, ki je po točnosti, zanesljivosti in vsebinski popolnosti prekašal vse dotedanje kartografske prikaze Istre.

2 KATASTRSKI NAČRT POSESTVA SAMOSTANA SV. MIHOVILA LIMSKEGA IZ LETA 1433 – DELO FRA MAURA

Oče hrvaške zgodovinske kartografije Petar Matković je leta 1856 med letnim dopustom raziskoval v Centralnem arhivu v Benetkah, v prostih dneh pa v Marciani, v muzeju Correr ter v samostanskih knjižnicah iskal srednjeveške zemljevide in zemljepisne rokopise. Poleg 20 kodeksov je odkril tudi več zemljevidov sveta (mappa

mondo) in pomorskih kart – portulanov, nastalih med 14. in 17. stoletjem. V muzeju Correr je med drugimi kartografskimi deli odkril tudi zemljevid dela istrskega polotoka. Ta zemljevid, znan pod imenom „Tabulam hanc topografic(am) comitatus Divi Michaelis Lemmi in Histria...“, je delo učenega in po velikem zemljevidu sveta znanega srednjeveškega geografa fra Maura (umrl v Benetkah leta 1459). Fra Maurova Mappa mondo je danes v Biblioteki Marciani v Benetkah.

Slika 1: Fra Mauro

Fra Mauro je bil Benečan, vendar je o njegovem življenju zelo malo znanega. Od leta 1433 do svoje smrti leta 1459 je živel in delal v samostanu kamaldoleškega reda sv. Mihaela Muranskega pri Benetkah. Tam je s sodelavci ustanovil in razvil kartografsko delavnico, kjer so izdelovali rokopisna dela – mappae mundi (zemljevide sveta), portulane ter navigacijske in topografske karte. Znano je, da je izdelal zemljevid sveta za portugalskega kralja Alfonsa V., katerega je domnevno uporabil Krištof Kolumb za pripravo potovanja v Ameriko. Katastrski načrt posestva samostana sv. Mihovila na Limu (Slika 2) predstavlja drugo znano fra Maurovo delo.

Zemljevid predstavlja odtis lesorezne kartografske risbe posestva samostana sv. Mihovila na Limu v Istri, ki ga je po splošnem prepričanju že v 11. stoletju izdelal sv. Romuald Ravenski, utemeljitelj puščavniškega reda benediktincev. Leta 1737 je bila izdelana bakrorezna kopija tega zemljevida, slabo ohranjeni izvirnik se je ohranil v leto 1751. Veliko število podrobnosti na zemljevidu vzbujajo misel, da je bil avtor izvirnika na opisanih mestih sam navzoč ter da je vsekakor neko obdobje preživel v samostanu sv. Mihovila. Italijanski raziskovalec kartografije A. Cucagna, ki je poleg Petra Matkovića tudi proučeval ta dokument, je prepričan, da je bil izdelan še pred letom 1433 in ne sredi stoletja, kot je navedeno v naslovu zemljevida. Zemljevid je izdelan v merilu 1:30 000, v velikosti 46,7 x 35,4 cm. V spodnjem delu zemljevida vidimo del obale med Porečem (Parenzo) in Vrsarjem (Orsera), medtem ko je na desni strani vrisan severni del Limskega kanala (poreški del) z delom tako imenovanega poreškega krasa. Poreški kras se razteza od naselja Gradina navzgor, zemljevid ga označuje kot Santo andrea dele calexele. Na spodnjem delu zemljevida je vrisana obalna črta, ki pa je nepravilno orientirana, posebej poudarjena pa sta dela Debelega rtiča (Porta grossa) in rt Funtana (Punta Fontane). Sledijo značilno

vsarsko pristanišče ter sicer neimenovana, vendar lahko prepoznavna otoka sv. Nikolaja pred Porečem in sv. Jurija pred Vrsarjem.

Slika 2: Katastrski načrt posestva samostana sv. Mihovila na Limu

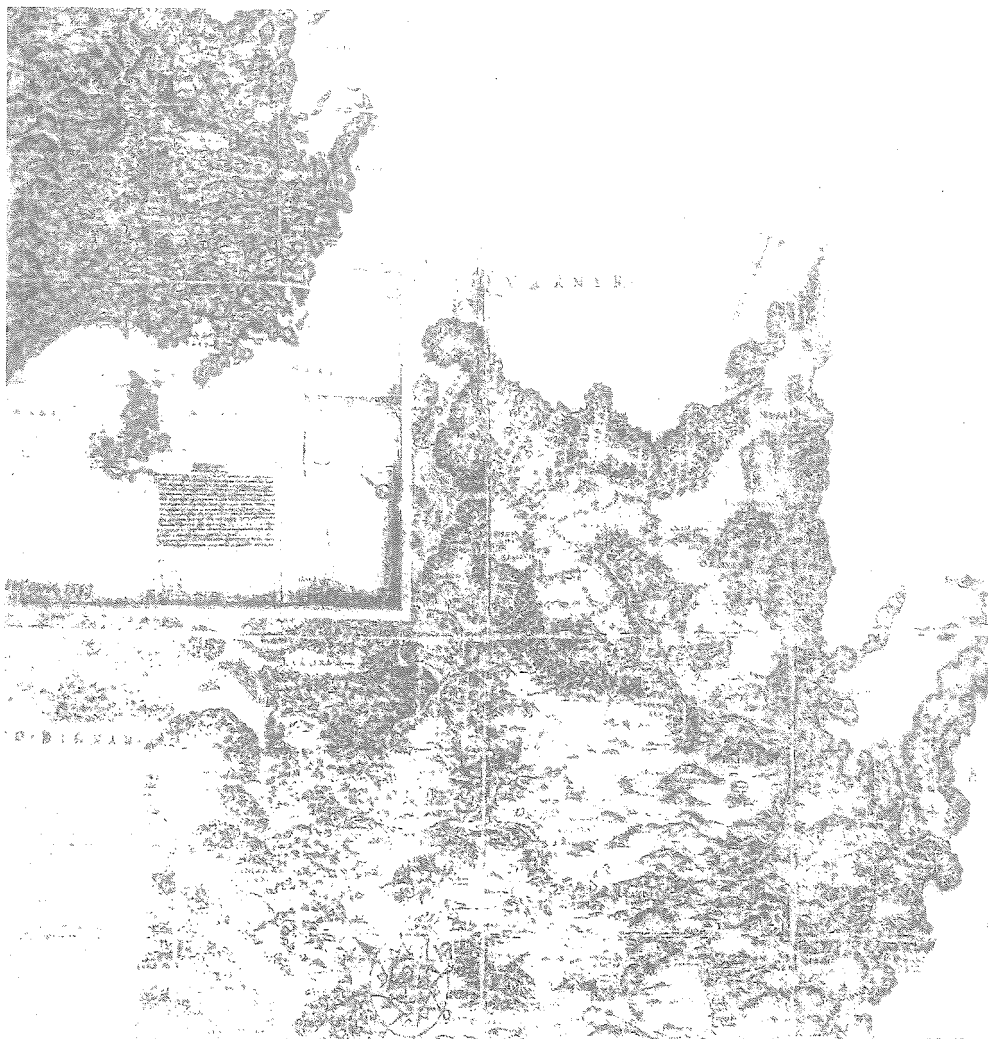
V notranjosti kartiranega območja so vidne blage vzpetine, ki predstavljajo mejne točke med območji različnih skupnosti, npr. breg Golas (mo caluo), ki je razmejeval posestvo samostana sv. Mihovila od vsarskih posestev. Značilen je tudi vris manjših mlak in močvirja ter majhnega in nepomembnega potočka, ki se izliva v morje južno

od Poreča, konča pa se v zalivu Purto Molin de Rio ali Molindrio. Med Porečem in Vrsarjem je vrisan priobalni izvir fontana de parenzo, kjer se bo kasneje razvilo naselje Funtana.

Pri razporeditvi naselij opazimo, da so bila osredotočena le okoli nekaj mest in med seboj ločena z nenaseljenimi ali neobdelanimi območji, od katerih je bilo le nekaj obdelanih. Na zemljevidu vidimo štiri naselja: Poreč (Parenzo), Vrsar (Orsera), Gradina (Santoandrea delle calexele) in Sv. Mihael (Monastiere San Michele di Leme). Posebej presenečajo poudarjena območja, tako imenovani corona – nasipi iz kamenja ali prsti, ter žive meje, ki obkrožajo posamezna obdelana zemljišča. Na zemljevidu so prikazane tri ceste. Prva vodi od Vrsarja do benediktinskega samostana sv. Mihovila na Limu (tira da orsera a san miehi el lemo del ordine de Camaldole), druga vodi od Vrsarja do Svetega Lovrea (ua da orsera a san lorenzo), tretja vodi od Poreča do Svetega Lovrea (ua a s/an/lorenzo). V bližini Vrsarja vidimo vrisan ribnik in soline, kar dopolnjuje zemljepisno podobo dokumenta, ki govori o zgodovini in življenju samostana. Po dosedaj znanih podatkih predstavlja ta zemljevid najstarejši katastrski načrt dela Istre.

3 KATASTRSKI NAČRT PULJŠČINE IZ LETA 1563 – DELO GIOVANNIJA ANTONIA LOCHE

Izvirni rokopis tega zemljevida (Slika 3) velikosti 124,5 x 113,0 cm, ki je na platno lepljena in s čopičem obarvana perorisba, hranijo v muzeju Correr v Benetkah. Izdelal ga je 27. aprila 1563. leta na terenu v Pulju „javni inženir in risar“ Giovanni (Zuane) Antonio Locha po opravljenih meritvah skupaj s pomočnikom, inženirjem Bernardinom Mantovanom. (M. bernardin mantuano, inzegnier et designador). Zemljevid je bil izdelan za potrebe benečanske uprave neobdelanih zemljišč (Magistratura Veneta dei Beni Inculti) zaradi demografske obnove in poljedeljske kolonizacije tedaj zapuščenih območij južne Istre. To potrjujejo risbe številnih porušeni stavb, medtem ko so širna območja neobdelana. Na zemljevidu prevladujejo območja, ki so označena kot pašniki. Neobdelana območja se dele na tista, ki so porasla z gozdom in druga, pokrita z redkim nizkim rastlinjem, označena z besedo prostimo (ki je v rabi še danes) ter napisi pascholi et boschi, s čimer so označeni gozdovi za pašo v javni uporabi. Obdelana zemljišča, ki jih je zelo malo, so bila ograjena z živo mejo, predvsem zemljišča ob tistih cestah, po katerih so se premikale velike črede na zimski paši. Na zemljevidu je veliko gozdov označeno z imeni. Posebno natančen je prikaz razčlenjenosti obale, podroben je prikaz tal, pogled na Rovinj (Rovigno), Pulj (Pola) in Rakljo (Goriz). Označene so tudi cerkve na osamljenih mestih, ki jih ni zdaj več, npr. cerkev sv. Pelegrina blizu Fažane, ter cestno omrežje, ki je povezovalo tedanja naselja. Poleg tega so, tako na zemljevidu kot v ohranjenih spisih, zemljišča klasificirana in izračunana je površina gozdov in njiv. V Državnem arhivu v Benetkah je ohranjen segment tega zemljevida, ki ga je narisal, oziroma prerisal Massimo Massimi 23. novembra leta 1565.

Slika 3: Katastrski načrt Puljščine

4 KATASTRSKI NAČRT RAZDELITVE ZEMLJIŠČ SEVERNO OD LIMSKEGA KANALA NEZNANEGA AVTORJA IZ LETA 1597

Ta veliki načrt (Slika 4), velikosti 113,5 x 107,0 cm, ki ga hrani Državni arhiv v Benetkah, je tako slabo ohranjen, da imena avtorja ni mogoče prebrati, vendar so vse kartografske lastnosti načrta dobro vidne.

Na robu je datum nastanka, 23. april 1597. leta. Ta dokument je uradni popis parcelacije polj, livad, njiv, gozdov, ipd., ki so oštevilčene, popisane z obračunskimi površinami na robu izven risbe. To je dobro izdelan katastrski načrt, ki je podoben drugim načrtom s konca tega obdobja.

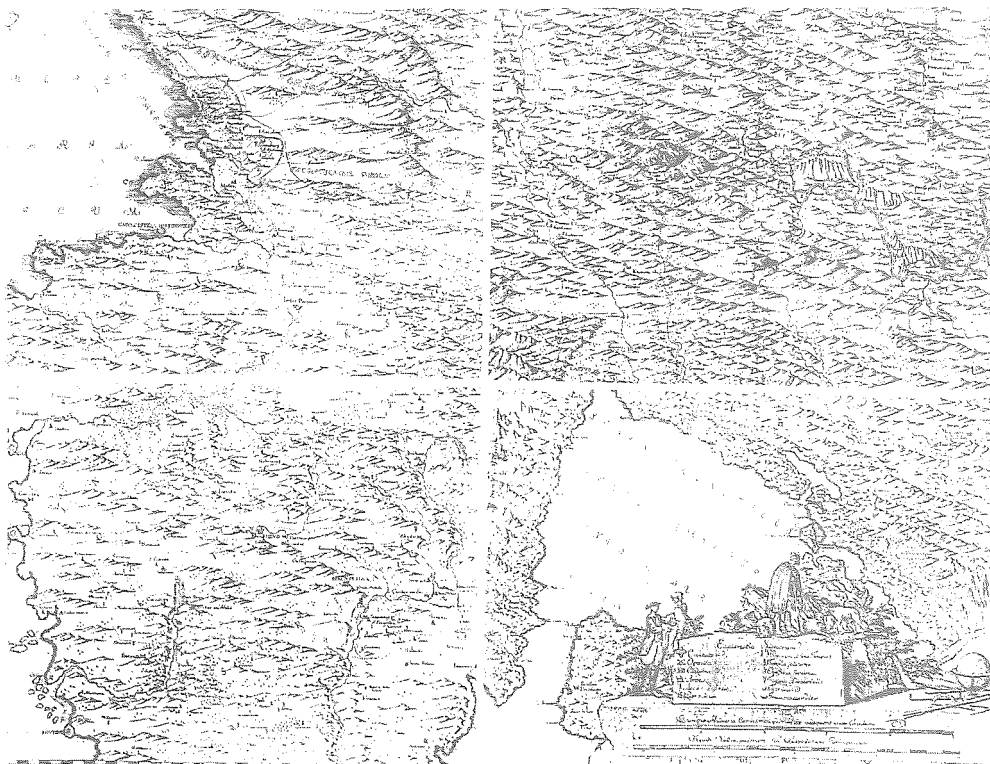

Slika 4: Katastrski načrt razdelitve zemljišč severno od Limskega kanala

5 JANEZ DIZMA FLORJANČIČ – ZEMLJEVID DUCATUS CARNIOLIAE TABULA CHOROGRAPHICA IZ LETA 1744

Florjančič Janez Dizma de Grienfeld, astronom, matematik, geograf in kartograf (1691 – 1757?), župnik v Šentvidu pri Stični. Pisec astronomskih in matematičnih razprav. Zgradil si je lastno zvezdarno. Svoje kartografsko delo je začel z izmero posestva stiškega samostana in z izdelavo katastrskega načrta po tedaj vrhunskih geodetskih in kartografskih metodah (Marinoni). Njegovo najpomembnejše delo je

zemljevid Kranjske v približnem merilu 1:100 000 na 12 listih, od katerih vsak meri 45,5 x 63,0 cm, skupna velikost pa znaša 182,0 x 189,0 cm. Naslov zemljevida je Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica (Slika 5).

Slika 5: Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica

Izdelan je na podlagi terenskega dela in meritev po enotnem matematičnem okvirju, zasnovanem na podlagi osebnih astronomskih opazovanj in izračunov, z obrazložitvijo v posebnem okvirju na zemljevidu. Bakrene plošče za zemljevid je vrezal Abraham Kaltschmidt v Ljubljani leta 1744, „dopolnjena in popravljena” izdaja je bila natisnjena leta 1799. Po svojih lastnostih je bil to najbolj verodostojen in najpopolnejši zemljevid Kranjske, ki je presegal vsa dotedanja kartografska dela. Vse do jožefinske in franciscejske topografske izmere ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja je bil to najboljši kartografski prikaz tega ozemlja. Na njem je na 4 listih prikazan največji del Istre, razen dela savudrijskega roga in dela južne Istre pod črto Rovinj – Labin nad južnim robom zemljevida. Avstrijski del Istre, okolica Trsta in Pazinska grofija so na zemljevidu natančneje in verodostojneje prikazani kot benečanski del, s številnimi toponimi in posebej mikronimi. Naselja so razvrščena v deset skupin, veliko boljša sta hidrografska mreža in obalni obris, tudi meje so vrisane bolj natančno. Relief, čeprav prikazan z osenčenimi nizi gorovij, je bolj približan dejanskim oblikam medsebojno diferenciranih višin.

6 ZAKLJUČEK

Po predstavitvi navedenih kartografskih dokumentov – kartografskih modelov Istre do prvih sistematičnih meritev v 18. stoletju, ki predstavljajo prve kartografske nepremičninske evidence (zbirke podatkov) Istre, lahko ugotovimo, da so bili izdelani zaradi dokazovanja zemljiško-lastniških odnosov, fevdalnih pravic nad posameznimi območji, točnih meja, razmejitve med občinami ali samo zaradi ugotavljanja obstoječega zemljiškega stanja. Prav tako lahko ugotovimo, da je bila na istrskih tleh kartografska kultura in potreba nepogrešljiva že v 15. in 16. stoletju in da so jo uspešno zadovoljevali številni znani in neznani geodeti, oziroma usposobljeni zemljemerci in risarji, sistematičnih poskusov topografskih in kartografskih prikazov zemljišč v velikih merilih pa še ni bilo. Verjetno tega tedanji družbeni odnosi in potrebe širše skupnosti še niso zahtevali.

Zahvala:

Avtor se zahvaljuje kolegoma prof.dr. Branku Rojcu in Branku Korošču za manjše korekture in prilagoditev slovenskega prevoda.

Literatura:

- Bohinec, V., *Slovenske dežele na zemljevidih od 16. do 18. stoletja*, Ljubljana 1969
Korošec, B., *Naš prostor v času in projekciji*, Ljubljana 1978, str. 88-93
Lago, L., *Stare karte Jadrana*, C.A.S.H., Pula, 1996
Lago, L., Pacchieto, N., *Histria, un viaggio della memoria*, Istituto Regionale per la Cultura Istriana, Trieste, 1993
Lago, L., Rossit, C., *Descriptio Histriae. La Penisola istriana in alcuni momenti significativi della sua tradizione cartografica sino a tutto il secolo XVII. Per una corologia storica: "Collane degli Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno"*, n. 5, Ed. Lint, Trieste, 1981
Marin, E., *Francesco de Cherso cartografo del XV secolo. Comunità Chersina*, Agosto, Trieste, 1995
Matkovich, P., *Topographice Karte des Gebites St. Michel di Lemmo in Istrien gezeichnet von Fra Mauro*, Mitt. der k.k. Geogr. Gesellschaft III Jhg. I. H., Wien, 1859
Sošič, A., *Katastar, Istarska Danica*, Pazin, 1990, str. 208-213
Sošič, A., *Kartografi Istre. Magistrsko delo*, Rovinj-Zagreb, 1996
Sošič, A., *175. godina katastra zemljišta u Istri*, Glas Istre 30.11.-04.12., Pula, 1992

mag. Aldo Sošič

Urad za katastrsko-geodetske zadeve Rovinj, Hrvaška

Prevod iz hrvaščine v slovenščino: ga. Irena Strelec

Prispelo za objavo: 1997-07-11

Občinsko premoženje

1 DEFINICIJA PREMOŽENJA OBČINE

Lokalne samoupravne skupnosti so osebe javnega prava s pravico posedovati, pridobivati in razpolagati z vsemi vrstami premoženja.¹ Premoženje je skupnost premoženjskih pravic in obveznosti, ki pripadajo določenemu subjektu. Razlika med aktivnim in pasivnim delom premoženja je t. i. čisto premoženje.